

رابطه ابعاد شخصیت، الگوهای ارتباطی خانواده با رفتار جرأت‌مندان در دانشجویان

مرضیه حسن زاده^۱

لاله خواجه^۲

محمد حسن زاده^۳

احمد حسن زاده^۴

تاریخ وصول: ۹۳/۱۰/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۱۸

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین ابعاد شخصیت، الگوهای ارتباطی خانواده با رفتار جرأت‌مندان در دانشجویان بود. پژوهش حاضر از نوع مقطعی بوده و رویکرد توصیفی از نوع همبستگی هست. شرکت کنندگان پژوهش شامل ۲۲۳ نفر دانشجوی دختر (۱۱۳) و پسر (۱۱۰) مقطع کارشناسی دانشگاه پیام‌نور جیرفت در سال ۹۲-۱۳۹۱ بودند که بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی انتخاب گردیدند و مقیاس ویژگی‌های شخصیتی (آیزنک، ۱۹۷۳)، مقیاس تجدید نظر شده الگوهای ارتباطی خانواده (فیتزپاتریک و ریچی، ۱۹۹۴) و پرسشنامه ابراز وجود (هرزبرگر و همکاران، ۱۹۸۴) را تکمیل نمودند. برای تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که این پرسشنامه‌ها از ویژگی‌های روانسنجی مناسبی برخوردار هستند. با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان، میزان پیش‌بینی رفتار جرأت‌مندان توسط ابعاد شخصیت و ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بعد برون‌گرایی پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار و بعد روان‌رنجوری پیش‌بینی‌کننده منفی و معنادار رفتار جرأت‌مندان است. همچنین، جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار جهت‌گیری

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، مدرس دانشگاه پیام نور واحد سروستان (نویسنده مسئول)

m.hamraz1980@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز، مشاور آموزش و پرورش رودبار جنوب

۳. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، مدرس دانشگاه جامع علمی کاربردی هلال احمر شیراز

۴. کارشناس ارشد گروه روان‌شناسی عمومی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

همنوعی پیش‌بینی کننده منفی و معنادار رفتار جرأت‌مندانه می باشد. در مجموع یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که دارا بودن برخی ویژگی‌های شخصیتی و ارتقاء گفت و شنود خانواده با افزایش رفتار جرأت‌مندانه در فرزندان مرتبط است.

واژگان کلیدی: الگوهای ارتباطی خانواده، دانشجویان، رفتار جرأت‌مندانه، ویژگی‌های

شخصیت

مقدمه

ارتباط با دیگران یکی از مهم‌ترین و در عین حال با ارزش‌ترین بخش زندگی هر فرد را تشکیل می‌دهد و در سال‌های اخیر توجه زیادی به مبحث تعامل اجتماعی ماهرانه شده است. این نکته که برخی از انسان‌ها تعامل‌گران ماهرتری هستند باعث شده تا پژوهش‌های دقیق و منظمی درباره کارکردهای تعامل اجتماعی انجام شود و نتایج حاکی از این امر است که لازمه فعالیت‌های اجتماعی موثر، توان برقراری رابطه‌ای پویا و متقابل است و این ارتباطات و مهارت‌های میان‌فردی بر تمام تماس‌ها و رابطه‌های انسان سایه افکنده است (رزنیوم^۱، ۲۰۰۵). از جمله مهارت‌های مهم در ارتباطات میان‌فردی، دارا بودن مهارت جرات‌ورزی است به گونه‌ای که لین و همکاران^۲ (۲۰۰۴) جرات‌ورزی را قلب رفتار میان‌فردی و کلید روابط انسانی می‌داند که در شکوفایی استعدادها و رشد خلاقیت افراد نقش مؤثری را ایفاء می‌کند. آلبرتی و امونز^۳ (۱۹۸۲)، آن را مهارت در برقراری ارتباط میان‌فردی تعریف نموده و معتقدند که رفتار جرأت‌مندانه، رفتاری است که شخص را قادر می‌سازد به نفع خود عمل کند، بدون هرگونه اضطرابی روی پاهای خود بایستد، احساسات واقعی خود را صادقانه ابراز کند و با توجه نمودن به حقوق دیگران، حق خود را بگیرد. رایس^۴ (۲۰۰۵) نیز، رفتار جرأت‌مندانه را توانایی ابراز خویشتن به صورت صریح، مستقیم و مناسب، ارج نهادن به احساس و فکر خود و شناخت نقاط قوت و ضعف خویشتن می‌داند. این در حالی است که رفتارهای غیر جرأت‌ورزانه، ناتوانی در بیان عواطف، ابراز خواسته‌ها و اعمال رجحان‌هاست

-
1. Rosenbaum
  2. Lin, Shiah, Chang, Lai & Wang
  3. Alberti & Emmons
  4. Ries

و موجب رفتارهای بازدارنده و اجتنابی در مقابله با موقعیت‌ها و ناتوانی در احقاق حقوق فردی می‌گردد. مانند رفتارهای کمرویی، خجالتی و سلطه‌پذیری. افراد فاقد جرأت هر چند برای دیگران رنجش و ناراحتی ایجاد نمی‌کنند ولی ممکن است به سبب رنجش ناشی از احساس ایمنی و بی‌کفایتی در خود، یکی از ناشادترین انسان‌ها باشند و در نتیجه پیوسته به دنیای درونی خود پناه ببرند (ایرانی زاده، ۱۳۸۶).

کلملمیر، دنیلسون و باستن^۱ (۲۰۰۵)، در تحقیقات خود به این باور رسیدند که هر فرد برای ورود به اجتماع و در نتیجه رویارویی با موقعیت‌های گوناگون و افراد مختلف، به ابزارهایی مانند ساختارهای روانی و ویژگی‌های شخصیتی مجهز است. بر همین اساس، بامیستر و تونگ^۲ (۲۰۰۴) اذعان می‌دارند، ویژگی‌های شخصیتی قادرند رفتارهای موقعیتی را پیش‌بینی کنند، این ویژگی‌ها با موقعیت‌ها و محیط تعامل دارند و از این طریق، رفتار و چگونگی تعامل با دیگران را تعیین می‌کنند. بنابراین، رشد شخصیت و بهداشت روانی و جسمی انسان، با نحوه برقراری ارتباط با دیگران رابطه دارد. با توجه به این امر، می‌توان انتظار داشت که چگونگی بروز رفتارهای اجتماعی افراد در ارتباط با دیگران و چگونگی تعامل و ارتباطی که افراد با یکدیگر دارند مانند بسیاری از فعالیت‌های دیگر، تحت تاثیر شخصیت آن‌ها قرار گیرد (خرمایی و خیر، ۱۳۸۵). کتل^۳ (۱۹۹۰، به نقل از سبزی، ۱۳۹۰) در توصیف شخصیت بیان می‌دارد شخصیت، آن جنبه‌های بی‌همتا و نسبتاً پایدار درونی و بیرونی منش فرد است که امکان پیش‌بینی آنچه که یک شخص در موقعیتی معین انجام خواهد داد را فراهم می‌سازد و به‌عنوان الگویی از رفتار فردی و اجتماعی و یا به عبارتی رفتار و شیوه‌های تفکر است که نحوه سازگاری شخص را تعیین می‌کند.

در همین راستا، آیزنک^۴ (۱۹۹۸، به نقل از سبزی، ۱۳۹۰) با در نظر گرفتن دو تیپ شخصیتی برون‌گرایی و روان‌رنجوری، بر نقش این ویژگی‌های شخصیتی در تعاملات میان فردی تاکید دارد. به گونه‌ای که فرد برون‌گرا با دارا بودن ویژگی‌هایی چون جامعه‌گرا بودن،

-
1. Kimmelmeier, Danielson & Bastten
  2. Baumeister & Twenge
  3. Cattle
  4. Ayzenk

علاقه‌مندی به مردم، جرات داشتن، فعال و پرحرف بودن، خوشبینی و هیجان‌خواهی دارای انگیزه بالا برای تعامل اجتماعی بوده و با مهار احساسات و هیجانات خود، انعطاف‌پذیری، قاطعیت و استقلال بیشتری را در روابط بین‌فردی نشان می‌دهند (هارن و میشل^۱، ۲۰۰۳). این در حالی است که افراد روان‌رنجور، با داشتن ویژگی‌هایی چون اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی و آسیب‌پذیری قادر به برقراری روابط میان‌فردی موفق نمی‌باشند (سبزی، ۱۳۹۰). نتایج پژوهش‌های متعدد نیز (کیل^۲، ۲۰۰۶؛ کالیش و رایبیز^۳، ۲۰۰۶ و ژوهاس^۴، ۲۰۱۰) حاکی از تاثیر این ویژگی‌های شخصیتی بر نوع رفتار اجتماعی افراد بطور کل می‌باشد. با توجه به اینکه رفتار جرات‌مندانه، نوعی مهارت اجتماعی است بنابراین می‌توان پیش‌بینی کرد که ویژگی‌های شخصیتی از عوامل تاثیرگذار بر میزان بروز این رفتار در روابط اجتماعی و میان‌فردی باشد. با توجه به اینکه در این زمینه پژوهش‌های اندکی صورت گرفته، این پژوهش بر آن است تا بتواند با بررسی دقیق‌تر در این زمینه، بینشی جدید در تبیین عوامل زمینه‌ساز بروز رفتار جرات‌ورزانه فراهم آورد.

از سویی، اکثر محققان اتفاق نظر دارند که بیشتر رفتارهای اجتماعی آموختنی هستند و بر همین اساس، در نظریه‌ی یادگیری شناختی اجتماعی بندورا، مهارت‌های اجتماعی بر حسب تعامل چند جانبه بین تاثیرات شناختی، رفتاری و محیطی یاد گرفته می‌شوند. بندورا^۵ (۱۹۸۶؛ به نقل از شهیدی و صریحی، ۱۳۸۵) معتقد است که یادگیری رفتارهای اجتماعی از طریق مدل‌سازی و تقلید رفتارهای دیگران به ویژه والدین صورت می‌پذیرد. علاوه بر نفوذ والدین از جنبه ارثی، موقعیت اجتماعی خانواده، وضع اقتصادی، افکار و عقاید، آداب و رسوم و همچنین شکل خانواده و الگوی رفتار اعضا با یکدیگر و جو کلی حاکم بر خانواده بر شخصیت و مهارت‌های فردی و اجتماعی افراد تاثیر می‌گذارند. بطور کل ارتباطات خانواده و شیوه‌هایی که والدین با فرزندان‌شان ارتباط برقرار می‌کنند در غالب الگوهای ارتباطی خانواده نشان داده می‌شود. یک مدل رایج در بررسی الگوهای ارتباطی خانواده؛

-
1. Haren & Mitchell
  2. Cale
  3. Kalish & Robins
  4. Juhasz
  5. Bandura

جهت‌گیری گفت‌وشنود و جهت‌گیری هم‌نوایی است (فیتزپاتریک و ریچی^۱، ۱۹۹۴). کوئر^۲ و فیتزپاتریک (۲۰۰۲)، جهت‌گیری گفت‌وشنود را میزانی که خانواده‌ها شرایطی را فراهم می‌آورند که در آن همه اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه و راحت در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره طیف وسیعی از موضوعات شوند، تعریف کرده‌اند. در این نوع خانواده‌ها، تصمیمات خانواده با همفکری همه اعضا گرفته می‌شود. جهت‌گیری هم‌نوایی نیز عبارت است از میزانی که خانواده‌ها بر روی همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید تأکید می‌کنند. بنابراین از فرزندان انتظار می‌رود تا برنامه‌های خود را متناسب با نیاز خانواده هماهنگ کنند و علائق خود را نسبت به علائق خانواده در درجه دوم اهمیت قرار دهند. نتایج پژوهش‌های متعدد (کوستن و اندرسون^۳، ۲۰۰۴؛ دبور و گاستاو^۴، ۲۰۰۴ و حسن زاده، ۱۳۹۰) نشان می‌دهد که خانواده‌هایی با گفت‌وشنود بالا تمایل دارند که فرزندان با مهارت‌های اجتماعی بالا، رشد شایستگی‌ها و توانمندی‌های میان‌فردی، افزایش قاطعیت در رفتار و احساس خودارزشمندی تربیت کنند. این در حالی است که در خانواده‌هایی با جهت‌گیری هم‌نوایی بالا، فرزندان کم‌رو، با حرمت‌نفس پایین و کم مهارت در تعاملات اجتماعی و مهارت‌های بین‌فردی تربیت می‌شوند. با توجه به نتایج پژوهش‌ها، توجه به نوع ارتباط اعضای خانواده به عنوان عاملی تاثیرگذار در ایجاد و شکل‌گیری مهارت‌های بین‌فردی فرزندان خصوصاً مهارت جرات‌ورزی امری انکارناپذیر بوده و بررسی‌های بیشتر در این زمینه ضرورت پیدا می‌کند.

در راستای مطالب مطرح شده و بر مبنای نقش کلیدی ابعاد شخصیت و ارتباطات خانوادگی و تأثیری که می‌توانند بر عملکرد افراد در حیطه‌های مختلف زندگی داشته باشند از یک سو، و اهمیت رفتار جرأت‌مندانه از سوی دیگر، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤالات بوده است: ۱- آیا بین ابعاد شخصیت، ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و رفتار جرأت‌مندانه رابطه وجود دارد؟ ۲- آیا ابعاد شخصیت می‌تواند رفتار جرأت‌مندانه را در

-
1. Fitzpatrick & Ritchie
  2. Koerner
  3. Koesten & Anderson
  4. Deborah & Gustavo

دانشجویان پیش‌بینی کند؟ ۳- آیا ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده می‌تواند رفتار جرأت‌مندانه را در دانشجویان پیش‌بینی کند؟

روش پژوهش

این پژوهش از نوع مقطعی بوده و روش مورد استفاده، روش توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، متشکل از کلیه دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی دانشگاه پیام‌نور شهرستان جیرفت در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ بودند که از بین آن‌ها ۲۲۳ دانشجوی دختر (۱۱۳) و پسر (۱۱۰) به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای^۱ انتخاب شدند. بدین گونه که از بین رشته‌های مختلف به صورت تصادفی، چهار رشته روانشناسی، مدیریت، حسابداری و کامپیوتر انتخاب گردید. سپس از هر رشته ۲ کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد و کلیه دانشجویان حاضر در کلاس‌ها مورد آزمون قرار گرفتند.

برای بررسی متغیرهای این پژوهش از پرسشنامه‌های زیر استفاده شد:

پرسشنامه ابراز وجود هرزبرگر (ASRI):^۲ برای سنجش رفتار جرأت‌مندانه از پرسشنامه خودگزارشی ابراز وجود هرزبرگر^۳ (ASRI) استفاده شده است. این پرسشنامه یک مقیاس مداد-کاغذی است که دارای ۲۵ گویه می‌باشد. آزمودنی به هر یک از گویه‌ها که جواب آن‌ها به صورت صحیح- غلط مشخص شده‌اند، پاسخ می‌دهد. پرسشنامه (ASRI) به وسیله‌ی هرزبرگر، شان^۴ و کتز^۵ در سال (۱۹۸۴) ساخته شده است. در پرسشنامه مذکور ۱۲ گویه، پاسخ مثبت و ۱۳ گویه پاسخ منفی دارد. امتیازات به صورت صفر و یک بوده و نمره بالا در آن نشان‌دهنده قاطعیت و ابراز وجود بیشتر است و برعکس. در این آزمون به پاسخ‌های صحیح سوالات (۱، ۳، ۴، ۹، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲ و ۲۴) نمره یک و به پاسخ‌های غلط نمره صفر تعلق می‌گیرد و بقیه سوالات به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند (به نقل از سهرابی و معتمدین، ۱۳۸۴). مؤلفین مقیاس ASRI، روایی^۶ همزمان

1. Multi-Stage Cluster Sampling
2. Assertiveness Self-Report Inventory (ASRI)
3. Herzberger
4. Chan
5. Katz
6. Validity

(سهرابی و معتمدین، ۱۳۸۴) و پایایی^۱ (بازآزمایی^۲) (هرمزی‌نژاد و دیگران، ۱۳۷۹) این مقیاس را مطلوب گزارش کرده‌اند. سهرابی و معتمدین (۱۳۸۴) نیز روایی و پایایی (آلفای کرونباخ، تنصیف^۳) مطلوبی برای این مقیاس به دست آورده‌اند. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد.

پرسشنامه شخصیتی آیزنک^۴ (EPI): این پرسش‌نامه را آیزنک در سال ۱۹۴۷ برای اولین بار تدوین کرد و تا سال ۱۹۷۳ به طور دایم به اصطلاح آن پرداخت و در سال ۱۳۴۹ توسط براهنی به فارسی برگردانده شد. این پرسش‌نامه دو مولفه اساسی برون‌گرایی و روان‌نژندی را مورد بررسی قرار می‌دهد و شامل ۵۷ سوال می‌باشد که درباره رفتارها و احساسات مختلف است. نمره‌گذاری پرسش‌نامه به صورت صفر و یک بوده و آزمودنی باید با توجه به وضع عاطفی خود، در مقابل هر سؤال گزینه بلی یا خیر را علامت بزند و هیچ سؤالی را بدون پاسخ نگذارد. به پاسخ‌های بله نمره ۱ و به پاسخ‌های خیر نمره صفر تعلق می‌گیرد. در مولفه برون‌گرایی، حداقل نمره صفر و حداکثر ۲۶ و در مولفه روان‌رنجوری حداقل نمره صفر و حداکثر ۳۱ می‌باشد. این مقیاس از اعتبار محتوا و ملاک بسیار بالایی برخوردار است. خسروی و بیگدلی (۱۳۸۷)، ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس برون‌گرایی را ۰/۸۴ و برای مقیاس روان‌رنجوری را ۰/۸۸ گزارش نموده‌اند. برای بررسی پایایی این مقیاس در پژوهش حاضر، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن برای بعد برون‌گرایی، ۰/۷۹ و برای بعد روان‌رنجوری ۰/۸۱ به دست آمده است.

پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده^۵: این ابزار یک مقیاس خودسنجی است که درجه موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را در دامنه‌ای پنج درجه‌ای (۵ = کاملاً موافقم، ۰ = کاملاً مخالفم) درباره ۲۶ گزاره که در زمینه ارتباطات خانوادگی او هستند، اندازه‌گیری می‌کند. این ابزار، ابعاد گفت‌و شنود و همنوایی را می‌سنجد بدین صورت

-
1. reliability
  2. retest
  3. Split half
  4. Eysenck
  5. Revised Family Communication Patterns Questionnaire

که ۱۱ گزاره اول مربوط به بعد هم‌نوایی و ۱۵ گزاره بعد مربوط به بعد گفت‌وشنود است. بنابراین نمرات بعد گفت‌وشنود در دامنه ۰ تا ۶۰ و بعد هم‌نوایی در دامنه ۰ تا ۴۴ قرار دارند. کوثرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲) روایی محتوایی و سازه و پایایی (آلفای کرونباخ و بازآزمایی) این مقیاس را مطلوب گزارش کرده‌اند. در ایران نیز کوروش‌نیا (۱۳۸۵) پایایی این مقیاس را به روش ضریب آلفای کرونباخ برای بعد گفت‌وشنود ۰/۸۷ و برای بعد هم‌نوایی ۰/۸۱ به دست آورده است. حسن زاده (۱۳۹۰) و رحیمی و خیر (۱۳۸۶) نیز روایی این پرسشنامه را از طریق (تحلیل عامل) و پایایی آن را با استفاده از آلفای کرونباخ مطلوب به دست آورده‌اند. در تحقیق حاضر میزان آلفای کرونباخ برای بعد گفت‌وشنود، ۰/۷۷ و برای بعد هم‌نوایی ۰/۸۹ به دست آمد.

بعد از مشخص نمودن نمرات آزمودنی‌ها، به منظور تجزیه و تحلیل آماری در این پژوهش، ابتدا با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، اطلاعات توصیفی آزمودنی‌ها اعم از میانگین و انحراف معیار مشخص گردید. سپس به منظور بررسی سوال اول از ضریب همبستگی پیرسون و جهت بررسی سوالات دوم و سوم پژوهش، از روش آماری رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

به منظور بررسی اطلاعات توصیفی متغیرها، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

شاخص‌های آمار توصیفی	رفتار جرات‌مندانه	ابعاد شخصیت	الگوهای ارتباطی خانواده
	برون‌گرایی	روان‌رنجوری	گفت‌وشنود
میانگین	۱۱/۸۱	۱۵/۳	۱۸/۲
انحراف معیار	۲/۶۲	۴/۱	۶/۶
			هم‌نوایی
			۳۱/۷۹
			۴۹/۶۳
			۱۰/۱۵

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر این که «آیا بین ابعاد شخصیت، ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و رفتار جرأت‌مندانه رابطه وجود دارد؟» از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۲).

همانطور که در جدول ۲ مشخص است، رفتار جرأت‌مندانه با بعد برون‌گرایی ابعاد شخصیت رابطه مثبت و معنادار و با بعد روان‌رنجوری رابطه منفی و معنادار دارد. همچنین با بعد گفت‌و شنود الگوهای ارتباطی خانواده رابطه مثبت و معنادار و با بُعد همنوایی رابطه منفی و معناداری دارد.

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه (N=۲۲۳)

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
۱- برون‌گرایی	-				
۲- روان‌رنجوری	-۰/۱۶*	-			
۳- گفت‌و شنود	۰/۲۴*	-۰/۲۳*	-		
۴- همنوایی	-۰/۱۸*	۰/۲۵*	-۰/۲۷*	-	
۵- رفتار جرأت‌مندانه	۰/۲۱*	-۰/۱۷*	۰/۳۹*	-۰/۴۰*	-

*P < ۰/۱۱

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش، مبنی بر اینکه «آیا ابعاد شخصیت می‌تواند رفتار جرأت‌مندانه را در دانشجویان پیش‌بینی کند؟» از روش رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان استفاده شد (جدول ۳). داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که بعد برون‌گرایی شخصیت پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار رفتار جرأت‌مندانه ($P < ۰/۰۰۰۱$ ، $\beta = ۰/۲۳$) و بعد روان‌رنجوری شخصیت پیش‌بینی کننده منفی و معنادار رفتار جرأت‌مندانه ($P < ۰/۰۰۰۱$ ، $\beta = -۰/۲۲$) می‌باشد.

جدول ۳. نتایج رگرسیون رفتار جرأت‌مندانه بر ابعاد شخصیت

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	تعدیل شده	β	T	P
برون‌گرایی	۳۳/۸۵	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳	۰/۲۸	۰/۲۵	۰/۲۳	۴/۷۱	۰/۰۰۰۱
روان‌رنجوری						-۰/۲۲	-۴/۷۰	۰/۰۰۰۱

برای پاسخ به سؤال سوم پژوهش، مبنی بر اینکه «آیا ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده می‌تواند رفتار جرأت‌مندانه را در دانشجویان پیش‌بینی کند؟» از روش رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان استفاده شد (جدول ۴). داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که جهت‌گیری گفت‌وشنود خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار رفتار جرأت‌مندانه ($P < 0/0001$ ، $\beta = 0/31$) و جهت‌گیری همنوایی خانواده پیش‌بینی‌کننده منفی و معنادار رفتار جرأت‌مندانه ($P < 0/0001$ ، $\beta = -0/31$) می‌باشد.

جدول ۴. نتایج رگرسیون رفتار جرأت‌مندانه بر ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده

متغیر پیش‌بین	F	P	R	R ²	تعدیل شده	β	t	P
گفت و شنود	۳۵/۹۴	۰/۰۰۰۱	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۲۴	۰/۳۱	۵/۰۷	۰/۰۰۰۱
همنوایی						-۰/۳۱	-۵/۱۳	۰/۰۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه برخی ویژگی‌های شخصیتی همچون برون‌گرایی، روان‌رنجوری و همچنین ابعاد گفت و شنود و همنوایی خانواده با رفتار جرأت‌مندانه در دانشجویان انجام شد. نتایج حاصل از بررسی رابطه ابعاد شخصیت و رفتار جرأت‌مندانه نشان داد که بین بعد برون‌گرایی با رفتار جرأت‌مندانه رابطه مثبت و معنادار وجود داشته و این بعد از شخصیت قادر به پیش‌بینی مثبت و معنادار رفتار جرأت‌مندانه می‌باشد. همچنین بین بعد روان‌رنجوری و رفتار جرأت‌مندانه رابطه منفی و معنادار وجود داشت و این بعد از شخصیت قادر به پیش‌بینی منفی و معنادار رفتار جرأت‌مندانه بود که یافته‌های این پژوهش همسو با برخی از پژوهش‌های پیشین (کیل، ۲۰۰۶؛ کالیش و رایینز، ۲۰۰۶؛ ژوهاس، ۲۰۱۰ و بشارت، ۱۳۸۶) می‌باشد. در توجیه معنادار مثبت بودن رابطه بین بعد برون‌گرایی و رفتار جرأت‌مندانه می‌توان اذعان داشت که افراد برون‌گرا با دارا بودن ویژگی‌هایی چون جامعه‌گرا بودن، علاقه‌مندی به مردم، جرأت داشتن، فعال و پر حرف بودن، خوشبین و هیجان‌خواه بودن، انگیزه بالایی برای تعامل اجتماعی داشته و وقت بیشتری را برای فرایند اجتماعی شدن و استفاده از حمایت اجتماعی صرف می‌کنند، لذا باعث می‌شود تا در روابط اجتماعی،

اضطراب و تنیدگی کمتری را تجربه کرده (هارن و میشل^۱، ۲۰۰۳) و قادر به بروز رفتار جرأت‌مندانه باشند. این در حالی است که فرد روان‌رنجور، بیشتر تمایل و آمادگی به تجربه اضطراب، تنش، خودخوری، خصومت، تکانشوری، کمرویی، تفکر غیر منطقی، افسردگی و عزت نفس پایین دارد و اغلب احساس ناتوانی در کنترل وقایع و شرایطی که بر زندگی او تاثیر می‌گذارد، می‌کند. احساس پوچی، بیهودگی و آسیب‌پذیری نسبت به رویدادهای فشارزا باعث می‌شود باور داشته باشد که در به دست آوردن پیامدهای مطلوب ناتوان است. بنابراین این افراد در مهارت‌های اجتماعی محدودیت داشته و احساس می‌کنند کنترلی بر موقعیت‌های زندگی ندارند (والزوج و لانگرن^۲، ۲۰۰۴) و در موقعیت‌های اجتماعی نیز باور دارند که نمی‌توانند قاطعانه عمل کرده و رفتار جرأت‌مندانه‌ای بروز دهند.

در ادامه بررسی‌ها، نتایج نشان داد که، بین جهت‌گیری گفت و شنود در خانواده و رفتار جرأت‌مندانه در فرزندان، رابطه مثبت و معنادار و بین جهت‌گیری هم‌نوایی در خانواده و جرأت‌مندی فرزندان در روابط اجتماعی، رابطه منفی و معناداری وجود دارد که این یافته با نتایج پژوهش (جوکار و رحیمی، ۱۳۸۶ و کشتکاران، ۱۳۸۸) همسو می‌باشد. در توضیح این یافته می‌توان این‌گونه اظهار داشت که در واقع، دانشجویان بر حسب تعامل خود با والدین، دارای قدرت ابراز وجود متفاوتی هستند. به طوری که دانشجویانی که در جوّ خانوادگی با گفت و شنود بالا زندگی می‌کنند، از سطح بالای ابراز وجود برخوردارند اما دانشجویان با جوّ خانوادگی هم‌نوایی بالا، افرادی هستند که از ابراز وجود پایین‌تری برخوردار می‌باشند. علت این امر حاکی از این مسأله است که در خانواده‌هایی با هم‌نوایی بالا، والدین مستبد و کنترل‌کننده هستند. آن‌ها تأکید دارند که فرزندان‌شان باید از تعارض و مقابله با جمع اجتناب کنند، در بحث‌ها تسلیم آن‌ها شوند، به بزرگترها احترام گذاشته و به طور کلی جلوی مسایل بین فردی را بگیرند (هوآنک^۳، ۲۰۱۰). تعاملات در خانواده‌هایی با هم‌نوایی بالا، بر اجتناب از تعارض و وابستگی متقابل خانواده به هم تکیه دارد. ارتباطات بین دو نسل در این خانواده‌ها منعکس‌کننده حرف‌شنوی از والدین و دیگر بزرگسالان است. در این خانواده‌ها

-
1. Haren & Mitchell
  2. Walczuch & Lundgren
  3. Huang

از فرزندان انتظار می‌رود تا مطابق با میل والدین‌شان عمل کنند (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲)، در نتیجه فرزندان اینگونه خانواده‌ها یاد می‌گیرند که از منابع قدرت پیروی کنند و از بحث و ابراز عقیده در مورد مسائل مختلف جلوگیری کنند که همین مسأله باعث کاهش توانایی آن‌ها در بروز رفتار جرأت‌مندانه در تعاملات اجتماعی می‌شود. برعکس در خانواده‌هایی با بُعد گفت و شنود بالا، به علت باز و خودانگیخته بودن ارتباطات، بحث‌های گسترده و در رابطه با موضوعات مختلف صورت می‌گیرد (روس^۱، ۲۰۰۹). والدین به در نظر گرفتن همه جوانب یک مطلب قبل از اتخاذ تصمیم، بیان آشکار عقاید و حتی به چالش کشیدن دیدگاه‌های یکدیگر، تأکید دارند. در نتیجه، فرزندان چنین خانواده‌هایی دارای مهارت‌های اجتماعی، قدرت حل مسأله و توانایی رهبری و قدرت ابراز وجود بالایی هستند (هوآنگک، ۲۰۱۰). چنین توانایی می‌تواند یاریگر فرزندان در ابعاد دیگر زندگی اجتماعی شده و زمینه‌های موفقیت آن‌ها را در جامعه میسر سازد. در راستای تحقق این اتفاق مهم دور از انتظار نیست که جامعه‌ای که افراد آن از مهارت ابراز وجود مطلوب برخوردارند، می‌توانند احساسات واقعی خود را صادقانه و مستقیم ابراز کنند و با توجه نمودن به حقوق دیگران، به دنبال احقاق حق خود باشند؛ و در مقابل انواع مشکلات و مسائل زندگی، فشارهای روانی، تهدیدها و حوادث ناگوار مقاوم‌تر و پایدارتر خواهند بود (نیسی و شهنی‌بیلاق، ۱۳۸۰).

یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعات مهمی را برای والدین داشته باشد. این یافته‌ها بیانگر این است که هر چه محیط خانواده بیشتر شرایط گفت و گوی راحت را درباره طیف وسیعی از موضوعات فراهم آورد و برای در میان گذاشتن افکار و احساسات اعضای خانواده وقت بگذارد و اعضا را به هم‌فکری تشویق کند، احتمال اینکه فرزندان آن‌ها بتوانند دید خود را نسبت به خودشان تغییر داده، اعتماد به خود را تقویت کرده و قاطعیت را در روابط بین فردی بهبود بخشند، بیشتر است و چون جرأت‌ورزی از شاخصه‌های سلامت روان است، باید بر این ارتباط آزاد و تعامل باز سرمایه‌گذاری کرد تا کودکانی با بهزیستی روانی را تربیت کرد.

منابع

- ایرانی‌زاده، جلال. (۱۳۷۶). بررسی روش‌های ابراز وجود در درمان کمرویی میان دانش‌آموزان پسر پایه دوم دبیرستان‌های شهرستان‌های یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
- بشارت، محمد علی. (۱۳۸۶). بررسی رابطه‌ی ابعاد شخصیت و هوش هیجانی. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی*، شماره ۳۰، ۷۹-۹۴.
- جوکار، بهرام و رحیمی، مهدی (۱۳۸۶). تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر شادی در گروهی از دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، سال ۱۳، شماره ۴، ۳۷۶-۳۸۴.
- حسن زاده، مرضیه (۱۳۹۰). بررسی رابطه الگوهای ارتباطی خانواده، خلاقیت اجتماعی و خودکارآمدی اجتماعی در دانش‌آموزان دوره راهنمایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- خرمایی، فرهاد و خیر، محمد. (۱۳۸۵). بررسی مدل علی ویژگی‌های شخصیتی، جهت‌گیری انگیزشی و راهبردهای شناختی یادگیری. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۵، ۴، ۷۹-۹۷.
- خسروی، معصومه و بیگدلی، ایمان الله. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی‌های شخصیتی با اضطراب امتحان در دانشجویان. *مجله علوم رفتاری*، ۲، ۱، ۲۴-۱۳.
- رحیمی، مهدی و خیر، محمد. (۱۳۸۶). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و کیفیت زندگی در دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر شیراز. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی*. دوره دهم، شماره ۱، ۲۵-۵.
- سبزی، ندا. (۱۳۹۱). بررسی الگوی علی ابعاد شخصیت، هوش اجتماعی، خودکارآمدی عاطفی و مهارت‌های ارتباطی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- سهرابی، فریبا و معتمدین، مختار (۱۳۸۴). بررسی مقایسه‌ای بهداشت روانی، رضایت زناشویی و ابراز وجود والدین دانش‌آموزان (دختر و پسر) کم‌توان ذهنی و عادی در استان

آذربایجان غربی. پژوهشکده تعلیم و تربیت، سازمان آموزش و پرورش استان آذربایجان غربی.

شهیدی، شهریار و صریحی، نفیسه (۱۳۸۵). رابطه روش‌های فرزندپروری با توانایی ابراز وجود و بررسی تاثیر برنامه آموزشی ابراز وجود در دانش‌آموزان. روان‌شناسی معاصر، دوره ۳، شماره ۱، ۲۳-۱۴.

کوروش‌نیا، مریم (۱۳۸۵). بررسی تاثیر ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده بر میزان سازگاری روانی فرزندان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

کشتکاران، طاهره (۱۳۸۸). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده با تاب‌آوری در دانشجویان دانشگاه شیراز. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، شماره ۳۹، ۶۹-۸۸.

نیسی، عبدالکاسم؛ شهنی بیلاق، منیجه (۱۳۸۰). تاثیر آموزش ابراز وجود بر ابراز وجود، عزت‌نفس، اضطراب اجتماعی و بهداشت روانی دانش‌آموزان پسر مضطرب اجتماعی دبیرستان‌های شهرستان اهواز. مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال هشتم، شماره ۱ و ۲.

Alberti, R. E. Emmons, M. L. (1977). *Your Perfect Right*. Human Sciences Press.

Baumeister, R. F. & Twenge, J. M. (2004). Personality and social behavior. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 11276-11281.

Cale, E. M. (2006). A quantitative review of the relations between the Big 5 higher order personality dimensions and antisocial behavior. *Journal of Research in Personality*, 40, 3, 250-284.

Deborah, J. & Gustavo, C. (2004). The differential relations of maternal and paternal support and control to adolescent social competence, self-worth, and sympathy. *Journal of Adolescent Research*, 19, (6), 759-782.

Fitzpatrick, M. A. & Ritchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspective on family interaction, *Human Communication Research*, 20, 275-301.

Haren, E. & Mitchell, C. W. (2003). Relationships between the five factor personality model and coping styles. *Psychology and Education*, 40, 1, 38-49.

- Herzberger, S. D. Chen, E. & Katz, J. (1984). The development of an assertiveness self-report inventory. *Journal of Personality Assessment*, 48(3), 317-323.
- Huang, Y. (2010). Family communication patterns, communication apprehension and soci-communicative orientative orientation. A Study of Chinese Students, 10, 121-135.
- Juhasz, M. (2010). Influence of personality on Teamwork behavior and communication. *Social and Management Sciences*, 18, 2, 63-77.
- Kalish, Y. & Robins, G. (2006). Psychological predispositions and network structure: The relationship between individual predispositions, structural holes and network closure. *Social Networks*, 28, 1, 56-84.
- Kemmelmeier, M. Danielson, C. & Bastten, JU. (2005). What's in a grade? Academic success and political orientation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1386-1399.
- Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (2002). Toward a theory of family communication. *Communication Theory*, 12, 70-91.
- Koesten, J. & Anderson, K. (2004). Exploring the influence of family communication patterns, cognitive complexity, and interpersonal competence on adolescent risk behaviors. *Journal of Family Communication*. 4, 2. 99-121.
- Lin, Y. R. Shiah, I. S. Chang, Y. C. Lai, T. J. & Wang, K. Y. (2004). Evaluation of an assertiveness training program on nursing and medical students assertiveness, self-esteem, and interpersonal communication satisfaction. *Nurse Education Today*, Volume 24. Issue 8, November, pages 656-665.
- Ries, SH. K. (2005). Family communication patterns and conflict management styles in dating relationships: An empirical study, Unpublished doctoral dissertation, California State University, Fullerton.
- Rosenbaum, T. (2005). *Effective Communication Skills for Highway and Public Works Officials*. New York. Cornel local roads program.
- Ross, W. (2009). Intergenerational Family Communication Patterns in relation to Religious Motivation. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Communication, The Northern Kentucky University.
- Walczuch, R. & Lundgren, H. (2004). Psychological antecedents of institution based consumer trust in e-retailing. *Information and Management*, 42, 1, 159-177.